

“Fihiy Qoidalar: Shariatning Asosiy Tamoyillari”

O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi

Islomshunoslik yo‘nalishi 3-kurs talabasi

Ahmadjanov Muhammadyoqub

Anatasiya: *Fihiy qoidalar Islom huquqiy tizimining asosini tashkil etuvchi tamoyillardir. Ushbu maqolada fihiy qoidalar, ularning turlari, mavzuning dolzarbligi va fihiy qoidalar asosida jamiyat hayotining boshqarilishi masalalari yoritiladi. Maqolada shuningdek, zamonaviy hayotda fihiy qoidalarning ahamiyati va ularning qo‘llanilishi ham ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar:

- *Fihiy qoidalar*
- *Shariat*
- *Islom huquqi*
- *Tamoyillar*
- *Zamonaviy qo‘llanilish*

Kirish: *Fihiy qoidalar Islom dinining huquqiy asoslarini belgilovchi tamoyillardir. Ular Qur‘on, Hadis, Ijmo (ulama konsensusi) va Qiyos (analogiyaga asoslangan huquqiy mulohaza) manbalaridan olinadi. Ushbu qoidalar musulmon jamiyatida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy masalalarni tartibga solishda muhim rol o‘ynaydi.*

Mavzuning Dolzarbligi: *Fihiy qoidalar nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy jamiyatda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Bugungi kunda musulmon davlatlari va jamoalari ushbu qoidalarga asoslanib, o‘z huquqiy va ijtimoiy tizimlarini boshqarishmoqda. Zamonaviy globalizatsiya va texnologik taraqqiyot davrida fihiy qoidalar yangi muammolar va masalalarga moslashishi kerak bo‘lmoqda, bu esa ularning ahamiyatini yanada oshiradi.*

Asosiy Qism: Fiqhiy qoidalar, asosan, besh asosiy manbaga tayanadi:

1. Qur'on: Islom dinining asosiy muqaddas kitobi bo'lib, barcha huquqiy va axloqiy qoidalarning manbasi hisoblanadi.
2. Hadis: Payg'ambar Muhammad (s.a.v.)ning so'zlari, amallari va tasdiqlari.
3. Ijmo: Ulamolar konsensusi, ya'ni diniy olimlar tomonidan qabul qilingan qarorlar.
4. Qiyos: Analogiyaga asoslangan huquqiy mulohaza, ya'ni yangi masalalarni hal qilishda avvalgi qarorlar va qoidalarga tayanish.
5. Ijtihod: Shaxsiy huquqiy mulohaza va talqinlar, ya'ni ulamolar tomonidan yangi huquqiy masalalarni hal qilish uchun qilingan izlanishlar va qarorlar.

Fiqhiy Qoidalarning Turlari: Fiqhiy qoidalar ko'plab turlarga bo'linadi:

1. Ibodatga oid qoidalar: Namoz, ro'za, zakot va haj kabi ibodatlar bilan bog'liq qoidalar.
2. Muomalotga oid qoidalar: Savdo, nikoh, meros, qarz va boshqa ijtimoiy munosabatlar bilan bog'liq qoidalar.
3. Jinoyat huquqiga oid qoidalar: Qotillik, o'g'irlik, zinokorlik kabi jinoyatlar bilan bog'liq qoidalar.
4. Siyosiy qoidalar: Davlat boshqaruvi, adliya va harbiy masalalar bilan bog'liq qoidalar.

Fiqhiy Qoidalarning Dolzarbligi va Qo'llanilishi:

Fiqhiy qoidalar musulmon jamiyatlarida kundalik hayotning barcha sohalarida qo'llaniladi.

Masalan: Nikoh va Oilaviy Masalalar: Fiqhiy qoidalar nikoh, taloq, meros va oilaviy nizolarni hal qilishda asosiy tamoyillarni belgilaydi.

- Iqtisodiy Masalalar: Savdo, moliya, qarz va boshqa iqtisodiy munosabatlar fiqhiy qoidalarga asoslanadi.

- Jinoyat va Jazo: Jinoyat huquqi va jazolar, jumladan, qotillik, o'g'irlik va boshqa jinoyatlar uchun belgilangan jazolar fiqhiy qoidalarga asoslanadi.

Zamonaviy Jamiyatda Fiqhiy Qoidalar:

Zamonaviy jamiyatda fiqhiy qoidalar ko'plab yangi masalalarga moslashishi kerak bo'ldi. Masalan, bioetika, texnologiya, global iqtisodiyot va siyosiy masalalar kabi sohalarda yangi qoidalar ishlab chiqilishi zarur. Shu bilan birga, fiqhiy qoidalar globalizatsiya va madaniy xilma-xillik sharoitida ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

1. الضرورة تبيح المحظورات.

- Tarjimasi: Zarurat taqiqlangan narsalarni halol qiladi.

2. ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب.

- Tarjimasi: Biror farzning bajarilishi biror narsa bilan bog'liq bo'lsa, o'sha narsa ham farz bo'ladi.

3. الأمور بمقاصدها.

- Tarjimasi: Ishlar niyatiga qarab hukm qilinadi.

4. المشقة تجلب التيسير.

- Tarjimasi: Qiyinchilik yengillikni keltiradi.

5. اليقين لا يزول بالشك.

- Tarjimasi: Yaqinlik shubha bilan ketmaydi.

6. العبرة في العقود للمقاصد والمعاني لا للألفاظ والمباني.

- Tarjimasi: Shartnomalarning haqiqati va mazmuni, so'z va iboralardan muhimroqdir.

7. الضرر يزال.

- Tarjimasi: Zararni yo'qotish kerak.

8. العادة محكمة.

- Tarjimasi: Odat hukm qiladi.

9. ما حرم أخذه حرم إعطاؤه.

- Tarjimasi: Olish harom bo'lgan narsani berish ham haromdir.

10. درء المفساد مقدم على جلب المصالح.

- Tarjimasi: Zararni oldini olish manfaatni qo'lga kiritishdan ustundir.

11. الأصل في الأشياء الإباحة حتى يدل الدليل على التحريم.

- Tarjimasi: Asosan narsalar haloldir, haromlikka dalil bo'lmaguncha.

12. المعروف عرفاً كالمشروط شرطاً.

- Tarjimasi: Odatda qabul qilingan narsa shart qilingan kabi hisoblanadi.

13. لا ضرر ولا ضرار.

- Tarjimasi: Zararlash va o'ziga zarar etkazish yo'q.

14. الخراج بالضمان.

- Tarjimasi: Foyda javobgarlikka bog'liqdir.

15. البينة على المدعي واليمين على من أنكر.

- Tarjimasi: Da'vogar dalil keltiradi, inkor etuvchi qasam ichadi.

16. الإجتihad لا ينقض بمثله.

- Tarjimasi: Ijtihad o'xshash ijti-hod bilan bekor qilinmaydi.

17. الميسور لا يسقط بالمعسور.

- Tarjimasi: Oson ish qiyin bo'lgan bilan yo'qolmaydi.

18. العبرة للغالب الشائع لا للنادر.

- Tarjimasi: Hukm odatdagiga ko'ra beriladi, nodir emas.

19. إذا ضاق الأمر اتسع.

- Tarjimasi: Ish qiyinlashganda, yengillashadi.

20. الضرر لا يزال بالضرر.

- Tarjimasi: Zarar zarar bilan yo'qotilmaydi.

Xulosa

Fiqhiy qoidalar Islom huquqiy tizimining asosini tashkil etuvchi tamoyillardir. Ular musulmon jamiyatida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy masalalarni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy jamiyatda fiqhiy qoidalar yangi muammolar va masalalarga moslashishi kerak bo'lmoqda, bu esa ularning ahamiyatini yanada oshiradi. Fiqhiy qoidalarning turlari va qo'llanilishi, shuningdek, zamonaviy jamiyatda ularning dolzarbligi haqidagi bu maqola, fiqhiy qoidalar haqida kengroq tushuncha hosil qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Kamali, Mohammad Hashim. Principles of Islamic Jurisprudence. Islamic Texts Society, 2003.
2. Hallaq, Wael B. A History of Islamic Legal Theories. Cambridge University Press, 1997.
3. Schacht, Joseph. An Introduction to Islamic Law. Oxford University Press, 1964.
4. Coulson, Noel J. A History of Islamic Law. Edinburgh University Press, 1964.
5. Weiss, Bernard G. The Spirit of Islamic Law. University of Georgia Press, 1998.
6. Nyazee, Imran Ahsan Khan. Theories of Islamic Law: The Methodology of Ijtihad. Islamic Research Institute, 1994.